

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

**ЕКОНОМІЧНА КІБЕРНЕТИКА:
ІНСТРУМЕНТИ, МОДЕЛІ І МЕТОДИ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ
ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ**

**Міністерство освіти і науки України
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
Український державний університет науки і технологій**

**ЕКОНОМІЧНА КІБЕРНЕТИКА:
ІНСТРУМЕНТИ, МОДЕЛІ І МЕТОДИ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ
ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ**

**Збірник наукових праць
за матеріалами Всеукраїнської інтернет-конференції
1-2 березня 2023 р.**

(Лист ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» №21/08-53 від 19.01.2023 р.)

Дніпро
УДУНТ
2023

Організатори конференції:

*кафедра економічної інформатики
Українського державного університету науки і технологій;
Університет імені Альфреда Нобеля;
Національний університет «Запорізька політехніка»*

Склад редакційної групи:

Л.М. Савчук, Л.М. Бандоріна, Л.І. Лозовська, К.О. Удачина

Економічна кібернетика: інструменти, моделі і методи інтелектуальної підтримки прийняття рішень : збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської інтернет-конференції, м. Дніпро, 1-2 березня 2023 р. Дніпро : УДУНТ, 2023. 230 с.

Збірник наукових статей за матеріалами Всеукраїнської інтернет-конференції, присвяченої дослідженню, розробці та використанню інструментів, моделей і методів інтелектуальної підтримки прийняття рішень в бізнесі, науково-практичному опрацюванню результативного застосування у практиці управління сучасних комп'ютерних технологій та вирішенню проблем управління соціально-економічними системами.

Матеріали збірника будуть корисними науковцям, аспірантам, що займаються дослідженнями проблем у сфері економіко-математичного моделювання, розробки та використання комп'ютерних систем та інформаційних технологій в бізнесі, а також практичним працівникам.

Матеріали подано в авторській редакції.

Відповідальність за дотримання норм авторського права, за зміст і достовірність матеріалів несуть автори.

ЗМІСТ

КОМП'ЮТЕРНІ СИСТЕМИ, ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ХМАРНІ ОБЧИСЛЕННЯ В ОСВІТІ, НАУЦІ, ТЕХНІЦІ ТА ЕКОНОМІЦІ

Бандоріна Л.М., Дружин І.Є., Петречук Л.М. ІНТЕГРАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЇ FLUTTER ДЛЯ ВИКОНАННЯ РОЗРОБКИ ПЕВНИХ ДОДАТКІВ У СФЕРІ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ	6
Бандоріна Л.М., Усенко М.П. ХМАРНИЙ СЕРВІС ЯК СУЧАСНА МОДЕЛЬ НАДАННЯ ПОСЛУГ	12
Єсіна О.Г., Топашенко А.А. ЕКВАЙРИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ БЕЗПЕЧНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ	18
Каніщев І.А. ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЦИФРОВИХ СИСТЕМ У НАУКОВУ, ТЕХНІЧНУ ТА ІНФОРМАЦІЙНУ СФЕРИ	24
Левковець Н.П., Семенова М.О. DIGITAL-ТЕХНОЛОГІЇ В ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ	30
Monia A.G., Vychkova D.M. MATHEMATICAL MODELING OF RATIONAL PARAMETERS OF THE MINE LOCOMOTIVE DISC BRAKE IN COMPUTER SYSTEMS	35
Трушкіна Н.В., Чернух Д.В. ТРАНСФОРМАЦІЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ...	41

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ І РОЗРОБКИ ПРИКЛАДНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Бакурова А.В., Ведмедєв С.Р., Терещенко Е.В. ПРЕДМЕТНА ОНТОЛОГІЯ «СЕЛЕКЦІЯ СОНЯШНИКУ»	46
Бандоріна Л.М., Лозовська Л.І., Климкович Т.О. КОНЦЕПЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ОЦІНКИ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРИНЦИПІВ НА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ВІДПОВІДАЛЬНИМИ ОСОБАМИ	51
Kozenkova V.D. USE OF CHATBOTS IN CORPORATE HR SYSTEMS	60

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ

Безверхий В.Ю., Леонідов І.Л. МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВИРОБНИКІВ АВТОТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	65
Білоцерківець В.В., Ісламов Н.С., Раджабова Г.Ю. В ЛЕЩАТАХ ЕФЕКТУ ГРОНІНГЕНА: ДОСВІД АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ	72
Будякова О.Ю. МЕТОДИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ НА РИНКУ ПРАЦІ	79

Герасимчук В.Г., Андрос С.В. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ З ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ В УМОВАХ ВІЙНИ	84
Гільорме Т.В. УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ БІЗНЕСУ	89
Гогунська О.А., Захарченко П.В. МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРИМОРСЬКИХ ДЕСТИНАЦІЙ	94
Дуков О.О., Калініченко З.Д. ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	99
Завгородня О.О., Жмуренко В.Г. ДО ПИТАННЯ ПРО МЕТОДОЛОГІЮ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВІДКРИТИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ДОБИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	105
Ілляшенко С.М. ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ БАЗИ ЗНАНЬ ЯК ОСНОВИ СТРАТЕГІЙ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	110
Калініченко З.Д. РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНИХ ПРІОРИТЕТІВ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІКИ	115
Kozenkova V.D., Kozenkova N.P. USE OF RECOMMENDER SYSTEMS IN E-COMMERCE	120
Ланченко Є.О., Науменко В.С., Клокун І.С. ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	125
Лебедева В.К., Альохін А.О. СИСТЕМА МЕТОДІВ ТА ІНСТРУМЕНТІВ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ	131
Лебедева В.К., Лисянська Д.О. ДЕРЖАВНЕ ТА НАДДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОЇ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ	136
Леонідов І.Л. ФАКТОРИ УПРАВЛІННЯ ПРИВЛАСНЕННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОГО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПРОДУКТУ В ГЛОБАЛЬНИХ УМОВАХ	142
Ляховська О.В. ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ	157
Поліщук В.Г. ЗАГРОЗА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПЛИВУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ФІНАНСИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	162
Попченко С.В., Топоркова О.А. УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА ТОРГІВЛІ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ..	167
Ривак Н.О. НОВІТНІ СВІТОВІ КОНЦЕПЦІЇ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА В КОНТЕКСТІ РЕЛЕВАНТНОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ	173
Савчук Л.М., Бушуєв К.М. ЕКСПЕРТНЕ ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РІШЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ	180
Савчук Л.М., Косарєв В.М., Удачина К.О. ОСНОВНІ ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВА	187
Савчук Л.М., Мандрика Т.П., Іващенко Ю.С. МАРКЕТИНГОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ОСНОВНИХ МОДЕЛЕЙ РОЗРОБКИ	192

ФАКТОРИ УПРАВЛІННЯ ПРИВЛАСНЕННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОГО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПРОДУКТУ В ГЛОБАЛЬНИХ УМОВАХ

Леонідов І.Л.

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри міжнародної економіки і соціально-гуманітарних дисциплін

Український державний університет науки і технологій

м. Дніпро, Україна

Анотація. **Мета.** Виявлення особливостей глобальних умов екстерналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту та факторів їх управління. **Методика.** Міждисциплінарний праксеологічно-системний метод. **Результати.** В умовах глобалізації виявляється систематичність використання інформаційно-цифрового інтелектуального продукту як об'єктивна тенденція розвитку суспільного виробництва. Міжнародні та регіональні економічні організації в своїй спроможності регулятивного впливу (через корисність та втрати) на глобальні умови екстерналізації привласнення такого продукту: а) в соціальному кластері творців є значимими; б) в соціальному кластері продуцентів, не обходяться без доповнення неформальними організаціями; в) у соціальному кластері підприємців-новаторів є малозначимими через домінування діяльності ТНК. **Наукова новизна.** Основою регулювання глобальних умов екстерналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту є панування ТНК, як володарів великої власності над відносно дрібними національними власниками. **Практична значимість.** Для державного регулювання взаємодії національної та глобальної економіки при екстерналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту.

Ключові слова: *індустрія 4.0, глобалізація, інтелектуальний продукт, власність та привласнення інтелектуального продукту.*

Постановка проблеми. В українській економіці, поряд з логістичними та енергетичними досягненнями інтеграції з європейською економікою, активізуються складові глобальних процесів «четвертого етапу цифрової революції – Індустрія 4.0» (Big Data та Business Intelligence, IoT-internet of things, «Blockchain», e-SCM, 3D-друк, хмарні сервіси SaaS, PaaS, IaaS та ін.), основою яких є власність та привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту. Домінування ринкових відносин у глобальній економіці не підтверджує формування її універсальної моделі та можливостей управління. Різноманітність моделей устрою національних економічних систем актуалізує дослідження особливостей глобальних умов екстерналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науковій літературі дослідження проблематики умов глобалізації розділяються в напрямках: зміни форм історичного процесу (Дж. Аррігі [1], О. Білорус [2], Ф. Бродель [3], Ю. Пахомов [4], Г. Померанц [5, с.23-49]); сучасного економічного феномену (А. Гальчинський [6], В. Гейєць, Д. Лук'яненко, Ф. Фукуяма [7]); протогобалістичних тенденцій (С. Амін [8], І. Валлерстайн [9], Н. Ейнджел [10], Р. Кобден [12], П. Кругман [12], Д. Лал [13], Б. Ліндсі [14], Д. Родрік [15]); позачасової якості цивілізації (Е. Азроянц [5, с.107-149]) та ін. При цьому, на жаль, недостатня увага приділяється дослідженню особливостей умов глобалізації відносно екстерналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту в соціальних кластерах інтелектуальної діяльності (творців, продуцентів, підприємців-новаторів).

Формулювання цілі статті. Виявлення особливостей глобальних умов екстерналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту та факторів їх управління.

Викладення основного матеріалу. В економічній літературі умови глобалізації економічної діяльності узагальнюються переважно в спектрі безпосередньої та опосередкованої взаємодії різних елементів єдиного глобального простору обміну товарами та послугами. При цьому, в останньому

відбувається постійний обмін культурними надбаннями людської цивілізації через інтенсифікацію інформаційної взаємодії. Врахування в дослідженні факту перетворення знань та інформації на основний фактор економічного розвитку актуалізує інформаційно-знаннєву концепцію методології глобалізації. У відповідності з нею, факторний вплив володіння та спроможності користування знаннями фіксується в особистісній, соціальній та національно-державній диференціації на глобальному рівні, що обґрунтовує можливості розвинених країн (лідерів глобальної економіки) привласнювати нове знання. Прихильники зазначеної концепції наблизилися до визнання впливу власності й привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту на механізми визначення місця та ролі окремих суб'єктів господарювання в глобальній економіці. Це дозволило дослідникам зрозуміти, наприклад, прояв привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту у трансфері технологій. Дійсно, в дослідженнях трансферу технологій виявляються певні атрибутивні характеристики належності та набуття інформаційно-цифрового інтелектуального продукту як то монопродукт, моноактор чи моноформізм. Однак, найбільш виразно глобальний вимір інтеграції проявляється саме у дослідженнях власності й привласнення засобів, результатів та умов праці.

В умовах глобалізації специфіка екстерналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту виявляється на фоні загострення конкуренції між установами державної власності (класичні університети) та транснаціональними корпоративними установами (прибуткові та неприбуткові освітні корпорації різних провайдерів вищої освіти, в том числі корпоративні й віртуальні університети). Зазначене відобразили прихильники теорій глобалізації у намаганнях обґрунтувати каузальність комерціалізації, ринкового механізму й конкуренції в сфері екстерналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, що обумовлює наслідок – підвищення якості олюдненого інтелектуального продукту та корисності від його належності глобальним акторам для національних суб'єктів господарювання. Однак, в товарних умовах такий причинно-наслідкового

зв'язок можливий при захисті неосно-конструктивістського набуття олюдненого інтелектуального продукту національними акторами перед «компіляційний» набуттям його глобальними конкурентами. Звідси, прояв відміченої можливості фіксується в асиметричності наслідків для різних груп країн: для розвинених країн – значно переважає корисність, а для країн, що розвиваються, – втрати превалюють над величиною корисності.

З метою запобігання надмірних втрат, в державному регулюванні більшості країн-членів СОТ практикується широкий спектр заходів протекціонізму для захисту набуття неосно-конструктивістського олюдненого інтелектуального продукту, скажімо, в національних закладах вищої освіти. Однак, факт підписання угоди про повне відкриття національних освітніх ринків 44 країнами-членами СОТ стимулював фахівців СОТ до узгодження міжнародних правил привласнення олюдненого інтелектуального продукту в умовах товарності для обмеження можливостей заходів протекціонізму. В країнах, де таке набуття олюдненого інтелектуального продукту обумовлене експортом, зазначені правила покликані спрямовувати державне регулювання на підвищення престижності національної системи освіти, підтримку необхідного рівня її фінансування, активну міграційну політику для заохочення випускників-іноземців до працевлаштування після закінчення навчання (економічна корисність від навчання іноземців), а також, висококваліфікованих випускників-іноземців до поповнення дослідницького складу наукових установ (привласнення відтермінованої економічної корисності від навчання іноземних студентів) тощо.

Болонський процес, як свого роду консолідація національного рівня привласнення олюдненого інтелектуального продукту в європейських країнах, був покликаний забезпечити їм привласнення корисності в частині актуалізації належності такого інтелектуального продукту регіональними акторами. Передбачалося, що після приєднання України до Болонської конвенції збільшаться обсяги набуття олюдненого інтелектуального продукту українськими акторами, наприклад, через прийом до національних закладів

освіти, особливо з країн, що розвиваються та СНД. Однак, виявилось, що в умовах приєднання України до Болонської системи, корисність від привласнення олюдненого інтелектуального продукту формалізувалася в ефектах визнання кваліфікаційного рівня випускників українських університетів за кордоном; можливості навчання студентів із країн-членів Болонської конвенції в Україні, а втрати – в скасуванні гуманітарно-технічних традицій вітчизняної вищої школи; націленості практико-орієнтованої освіти на вузьку область; загрозі різкого відтоку талановитих вітчизняних випускників за кордон.

В глобальному соціальному кластері творців сприятливою для екстерналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, опосередкованого експортом, можна вважати також корисність від:

- підвищення престижності (високого рейтингу) національних закладів освіти;
- стандартизації вимог до рівня знань абітурієнтів та прозорості освітнього процесу при застосуванні комп'ютерної бази даних обліку набору та навчання іноземних студентів;
- інтелектуалізації створюваних та експортованих послуг освіти (системи довузівської підготовки іноземних учнів, насамперед, на державній мові, для подальшого навчання у вищій школі, а також психологічної адаптації до національних умов навчання та проживання);
- стимулювання притоку талановитої молоді з іноземних країн для навчання за денною формою;
- розширення мережі представництв національних експортерів освітніх послуг та популяризація переваг вітчизняної вищої школи і т.п.

При цьому, перешкоди екстерналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, опосередкованого експортом, пов'язують також з можливостями втрат від:

- процесу «втечі мізків»;
- вибіркового впливу держави (як єдиного власника державних закладів вищої освіти) на ціноутворення при експорті освітніх послуг;
- труднощів навчальної імміграції – оформлення права на проживання в країні протягом навчання, безпека перебування іноземних громадян в країні тощо.

Регіоналізація фінансування досліджень та інновацій в ЄС, як свого роду кооперація національного рівня привласнення уречевленого інтелектуального продукту в європейських країнах, була покликана об'єднати всі існуючі програми ЄС з фінансування досліджень та інновацій, включаючи Рамкову програму з досліджень, Рамкову програму з конкурентоспроможності та інновацій і діяльність Європейського інституту інновацій і технологій («ЕІТ»).

Очікувалося, що після приєднання України до цієї програми, збільшаться обсяги набуття уречевленого інтелектуального продукту українськими акторами, наприклад, через участь у грантових проєктах для національних дослідників, особливо в кооперації з колегами із дослідних центрів ЄС. Однак, виявилось, що в умовах приєднання України до фінансування наукових досліджень із фондів ЄС, корисність від привласнення уречевленого інтелектуального продукту формалізувалася в ефектах визнання рівня наукових досліджень українських університетів за кордоном; можливості проведення наукових досліджень замовлених та профінансованих із європейських фондів, а втрати – у відсутності фінансування національних наукових досліджень (державні бюджетні кошти витрачаються на загальноєвропейські результати досліджень до європейських фондів, а в українських наукових установах не поширений досвід співпраці з європейськими дослідниками та відповідне фінансування); загрозі знищення національної науки та фінансування українськими платниками податків європейських університетів.

Таким чином, міжнародні та регіональні економічні організації є регуляторами глобальних умов екстерналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту в соціальному кластері творців і проявляють спроможність впливу через корисність та втрати. Показник обсягів фінансування R&D є актуальним при управлінні глобальними умовами набуття неосно-конструктивістського та неосно-інтеграціоністського інтелектуального продукту.

В глобальному соціальному кластері продуцентів легітимація привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту

опосередковується діяльністю спеціалізованих установ, що здійснюють адміністрування міжнародних конвенцій, угод і союзів країн, що приєдналися до них. На адміністративне співробітництво між державами, міжнародними організаціями і союзами у сфері інтелектуальної власності націлена ВОІВ – Всесвітня організація інтелектуальної власності (WIPO – World Intellectual Property Organization, 1970 р.), як спеціалізована установа ООН.

Суперечливість легітимації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту у рамках адміністрування ВОІВ для країн (національний режим), що розвиваються, обумовила їх корисність в умовах росту світового виробництва контрафактної продукції. Однак, ототожнення розвиненими країнами втрат та «неотриманої корисності» від легітимації привласнення інтелектуального продукту, стимулювали ці держави до лобіювання «Угоди з торгових аспектів прав інтелектуальної власності» (ТРИПС, 1995 р.) у рамках СОТ, що регламентує мінімальні стандарти міжнародних правочинів відносно «недобросовісного» використання прав інтелектуальної власності в національних економіках.

Для зниження втрат від легітимації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту на регіональному рівні активно розвиваються спеціалізовані установи, як то: Європейська патентна організація (відомство), Євразійське патентне відомство, Африканська організація інтелектуальної власності (АОРІ) та ін. Наприклад, Європейська патентна організація націлюється на зниження витрат на легітимацію привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту через: спрощення діловодства за патентними заявками в країнах Європи, як можливість подання єдиної заявки на одній мові в Європейське патентне відомство для патентних відомств різних країн; підписання двосторонніх договорів із державами-не членами Європейської патентної організації про розповсюдження дії європейських патентів на їх території тощо.

З метою поширення привласнення легітимного інформаційно-цифрового інтелектуального продукту у специфічних сферах діяльності активізувалися

недержавні організації: Азіатська асоціація патентних повірених (АРАА), Асоціація власників європейських товарних знаків (MARQUES), Асоціація власників інтелектуальної власності (ІРО), Асоціація власників товарних знаків Європейського співтовариства (ЕСТА), Ліцензійне товариство (LES), Міжнародна асоціація авторів літературних і художніх творів (АІАІ), Міжнародна асоціація власників товарних знаків (ІНТА), Міжнародна асоціація з охорони промислової власності (АІРРІ), Міжнародна асоціація з розвитку навчання і досліджень у сфері інтелектуальної власності (АТРИР), Міжнародна коаліція по боротьбі з підробками (ІАСС), Міжнародна федерація винахідницьких асоціацій (ІФІА), Міжнародна федерація виробників фонограм (ІФРІ), Міжнародна федерація патентних повірених (ФІСРІ) та ін.

Відомо, що метою власності й привласнення легітимного інформаційно-цифрового інтелектуального продукту є забезпечення монополії на інтелектуальний продукт як результат творчої діяльності. Досягнення такої мети стимулюється тим, що кількість творів, патентів і торгових марок збільшується щодня, як і зростають витрати володарів легітимного інформаційно-цифрового інтелектуального продукту на моніторинг порушень та лобіювання власних інтересів. Однак в умовах глобалізації досягнення такої мети перетворюється на фактор трансформування технологічної революції «із шляху до свободи – на шлях до експлуатації у світовому масштабі».

У якості «альтернативи» такого виду глобальної монополії популяризується концепція «копілефт» (copyleft, copу – примірник, копія; left – ліво, лівий). Прихильники концепції копілефт відстоюють можливість привласнення інтелектуального продукту (як вихідного творіння, так і творіння, похідного від нього) окремими особами та групами в глобальних умовах. Легітимація такого привласнення інтелектуального продукту в частині користування й розпорядження формалізувалася у ліцензії GNU GPL – General Public License («Основна громадська ліцензія», 1989 р.), а сумісного володіння – в ліцензії Creative Commons (CC) (англ.: creative - творчий, авторський; commons – громади, прості люди і їх майно, юр. право спільного володіння).

Якщо ліцензії GNU GPL віддзеркалюють легітимацію привласнення інтелектуального продукту переважно як програмне забезпечення, то ліцензії СС розповсюджені на: сайти державних і міжнародних організацій (президентські сайти США, Вірменії, Болгарії, Мексики, Нідерландів, Британської бібліотеки, ЮНЕСКО); освітніх закладів та енциклопедій (університетів Флориди, Мічигану, Масачусетського технологічного інституту, наукового журналу Public Library of Science, Вікіпедії); серверне програмне забезпечення сайтів (Google, Yahoo, веб-браузера Mozilla Firefox, ccMixer і Open Clip Art Library, Open Directory Project, Freebase, Powerhouse Museum, Genomes Unzipped, GlaxoSmithKline, Public.resource.org, Indymedia, LibriVox); сервери аудіо-хостінги (Gnomoradio, Audiotool, Starfrosch MP3, Radiohead, Free Music Archive, Jamendo); сервери радіостанції (WYRR); сервери-хостінги зображень (Flickr; Picasa; Panoramio; Everystockphoto.com; compfight.com); сервери-хостінги відео (YouTube; Vimeo; Blip.tv; Al Jazeera; TED; Blender Foundation; Star Wreck; Nasty old people); сервери-хостінги з картографії (OpenStreetMap; Wikimapia; SimpleGeo) та ін.

Ідея конкурування актуалізації належного інтелектуального продукту національним актором з актуалізацією не належного інтелектуального продукту будь-якими акторами для цілей, комерційних або некомерційних позиціонується ліцензією «Корімі» (від англ. «Сору ме» – «скопіюй мене»). Такий підхід формалізувався у міжнародному русі піратських партій, наприклад, Piratbyrån (Швеція).

Як бачимо, означене привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту охоплює його частину, легітимну у межах авторського права та не торкається патентів та ліцензій. Звідси, це ілюструє факт панування великих володарів (інтелектуальний продукт легітимний патентами та ліцензіями) над відносно дрібними (інтелектуальний продукт легітимний у межах авторського права) в умовах глобалізації. При цьому, латентність належного інтелектуального продукту відносно дрібним володарям «позбавлена» такого панування. Зазначене підкреслює загострення

суперечності розвитку суб'єктів привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту – накопичення його латентної належності як головної перешкоди розвитку інтелектуальної діяльності.

Отже, міжнародні та регіональні економічні організації в своїй спроможності регулятивного впливу (через корисність та втрати) на глобальні умови екстерналізації інформаційно-цифрового привласнення інтелектуального продукту в соціальному кластері продуцентів, не обходяться без доповнення неформальними організаціями. Показник кількості патентів, ліцензій, статистично обчислюваний у ВОІВ, є актуальним при управлінні глобальними умовами належності легітимного інтелектуального продукту національним акторам.

В глобальному соціальному кластері підприємців-новаторів екстерналізація привласнення легітимного інформаційно-цифрового інтелектуального продукту виходить за національні межі та опосередковується, насамперед, міжнародним трансфером технологій. Зазначене пов'язане з розповсюдженням і практичним використанням інтелектуального продукту (в формі технологій) у міжнародному середовищі, а також у «глобальних мережах інноваційної діяльності», прикладами яких є інноваційні комплекси ТНК.

В умовах глобалізації таке розповсюдження корелює з приростом корисності від збільшенням зарубіжного фінансування наукових досліджень у більшості розвинених країн та кількості зарубіжних дослідницьких підрозділів ТНК, що каузально сприяє розорюючій «експлуатації» науково-технічних можливостей приймаючих країн (переважно країни, що розвиваються) в інтересах світових технологічних лідерів, так і «консервації» технологічної відсталості країн, що розвиваються (що вважається відповідними втратами). Активність екстерналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту на етапі регламентації може оцінюватися як співвідношення частин (латентної та актуалізованої) належного інтелектуального продукту, так і актуалізацією належного інтелектуального

продукту (обсяги трансферу технологій та впровадження нововведень в національному відтворювальному контурі).

У рамках регіональної економіки корисність від актуалізації належного інтелектуального продукту в формі трансферу технологій формалізується в напрямі зниження бар'єрів для трансферу технологій, фінансових потоків і руху кваліфікованих робітників між країнами. Для збільшення корисності від актуалізації належного інтелектуального продукту національними акторами доцільно активувати державно-приватне партнерство як каталізатор позитивних змін в соціальних кластерах інтелектуальної діяльності. Національні актори зазначеного привласнення мають можливості розвитку інвестування венчурного капіталу шляхом комерціалізації результатів набуття неосно-конструктивістського та неосно-інтеграціоністського інтелектуального продукту, «виведення» їх на ринок і формування венчурних мереж. Окрім того, у міру розвитку екстерналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту національними акторами на глобальному рівні фіксуються відповідні мережеві характеристики, як то: багатовекторність потоків інтелектуального продукту, низький рівень трансакційних витрат та масштабів організації акторів привласнення такого продукту, а також спонтанне їх об'єднання для втілення інноваційних проєктів. Давно очікуваним для національних акторів такого привласнення є і перспективи розвитку зазначених мереж у напрямі нових мережевих вузлів ефективної актуалізації неосного інтелектуального продукту, в яких збільшуються масштаби алокації економічних ресурсів, та розгалуженість каналів розповсюдження високотехнологічної продукції. І навіть прогнозування альтернативних варіантів актуалізації набутого інтелектуального продукту в глобальному економічному просторі, – від інтеграції в глобальні інноваційні мережі до поєднання проривного інноваційного розвитку (в напрямках, де країна має відповідні можливості і конкурентні переваги) з елементами інноваційного запозичення (у областях, де з економічних міркувань не вигідно вести власні

розробки), – не вберегло національних акторів зазначеного привласнення від втрат.

Перепонуою актуалізації належного інтелектуального продукту в формі трансферу технологій є втрати, що наявні з причин: низького ступеня залучення вітчизняних суб'єктів в глобальні інноваційні мережі, не сформованості інноваційної інфраструктури, інноваційної імітації, обмеженого внутрішнього і зовнішнього попиту з боку бізнес середовища, слабкого рівня взаємодії між наукою та бізнесом, неповноти і фрагментарності законодавчого і нормативно-правового регулювання інноваційної діяльності тощо. Найбільш поширеним підґрунтям зазначених причин визнається глобалізація умов екстерналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту на етапі регламентації, що проявляється суперечливо, нерівномірно та мінливо, а також інтеграція в глобальні інноваційні технологічні ланцюжки, що залежить від державного регулювання стратегічної взаємодії національної і глобальної економік. Нажаль, при цьому не згадується така основа вказаних причин, як панування ТНК, як володарів великої власності над відносно дрібними національними власниками. І виходить, що від заходів державного регулювання очікуються прогнози порівняльних переваг актуалізації належного інтелектуального продукту в глобальному просторі середини ХХІ ст. А також, застерігається, що якщо державне регулювання стратегічної взаємодії національної і глобальної економік не зможе забезпечити пріоритет кваліфікаційно-освітнього рівня фахівців, розвитку науково-технічних послуг та відтворення новаторства в частині масштабів науково-технічних розробок та їх впровадження, то країни неминуче будуть приречені на втрати при актуалізації належного інтелектуального продукту в глобальній економіці. При цьому, констатується, що ТНК, як володарі великої власності, та країни їх походження (як правило – розвинені країни) мають корисність при актуалізації належного інтелектуального продукту в глобальній економіці, а національним економікам лишаються втрати попри спроби реалізації зазначених пріоритетів

без об'єднання власності академічної і галузевої науки, а також промислових фірм із високотехнологічних галузей.

Як бачимо, в регулюванні глобальних умов екстерналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту у соціальному кластері підприємців-новаторів переважає діяльність ТНК. Це ілюструє панування ТНК, як володарів великої власності над відносно дрібними національними власниками. Такі володарі великої власності як ТНК та країни їх походження (як правило – розвинені країни) мають корисність при актуалізації належного інтелектуального продукту в глобальній економіці, а національним економікам лишаються втрати попри спроби реалізації пріоритетів державного регулювання національної економіки без об'єднання власності академічної і галузевої науки, а також промислових фірм із високотехнологічних галузей. Показник кількості впроваджених нововведень у виробничій діяльності підприємств є актуальним при управлінні глобальними умовами актуалізації належності легітимного інтелектуального продукту національними акторами.

Висновки. За результатами аналізу особливостей глобальних умов екстерналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту та факторів їх управління, можна зробити такі висновки:

1) в умовах глобалізації виявляється систематичність використання інтелектуального продукту як об'єктивна тенденція розвитку суспільного виробництва;

2) основою регулювання глобальних умов екстерналізації привласнення інтелектуального продукту є панування ТНК, як володарів великої власності над відносно дрібними національними власниками;

3) міжнародні та регіональні економічні організації в своїй спроможності регулятивного впливу (через корисність та втрати) на глобальні умови екстерналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту: а) в соціальному кластері творців є значимі; б) в соціальному кластері продуцентів, не обходяться без доповнення неформальними

організаціями; в) у соціальному кластері підприємців-новаторів – малозначимі через домінування діяльності ТНК;

4) при управлінні глобальними умовами набуття неосно-конструктивістського та неосно-інтеграціоністського інтелектуального продукту актуальним є показник обсягів фінансування R&D (соціальний кластер творців); при управлінні глобальними умовами належності легітимного інтелектуального продукту національним акторам актуальним є показник кількості патентів, ліцензій, статистично обчислюваний у ВОІВ (соціальний кластер продуцентів); при управлінні глобальними умовами актуалізації належності легітимного інтелектуального продукту національним акторам актуальним є показник кількості впроваджених нововведень у виробничій діяльності підприємств (соціальний кластер підприємців-новаторів);

5) подальші дослідження мають бути спрямовані на виявлення внутрішніх можливостей розв'язання суперечностей інституціоналізації привласнення інтелектуального продукту в національній економіці України.

Перелік посилань:

1) Арриги Дж. Долгий двадцатый век. Деньги, власть и истоки нашего времени / Дж. Арриги. М. : Территория будущего, 2006 . 472 с.

2) Белорус О. Экономическая система глобализма / О. Белорус. К. : КНЕУ, 2003. 380 с.

3) Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм XV – XVIII. В 3-х т. / Ф. Бродель. М. : Прогресс. Т. 1. 1986, 622 с.; Т. 2. 1988. 632 с.; Т. 3. 1992. 679 с.

4) Цивилизационная структура современного мира. В 3-х т. / под ред. Ю. Пахомова и Ю. Павленко. К. : Наук. думка. Т. 1. 2006. 686 с.; Т. 2. 2007. 692 с.; Т. 3, Кн. 1. 2008, 544 с.; Т. 3, Кн. 2. 2008. 640 с.

5) Клуб ученых "Глобальный мир". Доклады 2000 2001 гг. М. : ИД "НОВЫЙ ВЕК", 2002. 426 с.

- 6) Гальчинский А. Кризис и циклы мирового развития / А. Гальчинский. К. : АДЕФ-Украина, 2013. 480 с.
- 7) Фукуяма Ф. Доверие / Ф. Фукуяма. М. : АСТ, 2004. 733 с.; Фукуяма Ф. Отставание / Ф. Фукуяма. М. : АСТ, 2012. 477 с.
- 8) Глобализация сопротивления: борьба в мире / отв. ред. С. Амин и Ф. Утар. М. : УРСС, 2004. 304 с.
- 9) Валлерстайн И. Мир-система Модерна : В 4-х тт. / И. Валлерстайн, пер.с англ. М. : Русский фонд содействия образованию и науке. Т. 1. 2015. 552 с.; Т. 2. 2016. 528 с.; Т. 3. 2016. – 528 с.; Т. 4. 2016. 496 с.
- 10) Энджел Н. Великое заблуждение. Очерк о мнимых выгодах военной мощи наций / Н. Энджел. Челябинск : Социум, 2009. 355 с.
- 11) Бастиа Ф. Кобден и лига. Движение за свободу торговли в Англии / Ф. Бастиа. Челябинск : Социум, 2003. 732 с.
- 12) Кругман П. Выход из кризиса есть! / П. Кругман. М. : Азбука Бизнес, 2013. 320 с.; Кругман П. Великая ложь / П. Кругман. М. : АСТ, 2004. 474 с.
- 13) Лал Д. Непреднамеренные последствия. Влияние обеспеченности факторами производства, культуры и политики на долгосрочные политические результаты / Д. Лал. М. : ИРИСЭН, 2007. 338 с.
- 14) Линдси Б. Глобализация: повторение пройденного / Б.Линдси. М. : ИРИСЭН, 2006. 416 с.
- 15) Родрик Д. Парадокс глобализации: демократия и будущее мировой экономики / Д. Родрик. М. : Изд-во ин-та Гайдара, 2014. 576 с.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**ЕКОНОМІЧНА КІБЕРНЕТИКА:
ІНСТРУМЕНТИ, МОДЕЛІ І МЕТОДИ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ
ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ**

Збірник наукових праць
за матеріалами Всеукраїнської інтернет-конференції
1-2 березня 2023 р.

Відповідальна за випуск Л. І. Лозовська

*Матеріали подано в авторській редакції.
Відповідальність за дотримання норм авторського права, за зміст і
достовірність матеріалів несуть автори.*

Український державний університет науки і технологій
2023